

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અનામત રાખેલ તારીખ : ૦૧/૦૫/૨૦૨૬

જાહેર કરેલ તારીખ : ૩૧/૦૭/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/પીટીશન અંડર આબિટ્રેશન એક્ટ નં. ૩૮/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના

=====

ગામીત બિલ્ડર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ

વિરુદ્ધ

મેનોર ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે શ્રી પાર્થ એચ. સલુજા(૧૩૩૨૬) માટે વકીલ શ્રી અપૂર્વ વકીલ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી મહર્ષિ વાય. સોની(૧૩૮૯૯)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે શ્રી યતિન સોની(૮૬૮)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧. અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી પાર્થ એચ. સલીજા ની મદદ મેળવતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અપૂર્વ વકીલ અને સામાવાળા તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ચતિન સોની ને સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. અરજદાર, ગામીત બિલ્ડર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ ("ગામીત") એ અરજદાર અને સામાવાળા-મેનોર ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ ("એમ.આઇ.સી.પી.એલ.") વચ્ચે ઉપસ્થિત થયેલા વિવાદોનું ન્યાયનિર્ણય કરવા માટે લવાઈની નિમણૂક કરવાની અરજ સાથે આર્બિટ્રેશન એન્ડ કોન્સિલિએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ (જે હવે પછી "સદર એક્ટ, ૧૯૯૬" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૧ હેઠળ હાલની પિટિશન દાખલ કરેલ છે. સદર વિવાદો તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૦ ના સમજૂતી કરાર, તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના નોંધાયેલ વેચાણ કરાર, અને તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૧૧ ના પૂરક કરારમાંથી ઉદ્ભવે છે.

૩. કેસની ટૂંકમાં હકીકતો નીચે મુજબ છે:-

૩.૧. આ વિવાદનું મૂળ સામાવાળા-મેનોર ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની પ્રાઇવેટ લિમિટેડ ("એમ.આઇ.સી.પી.એલ.") ના એકમ, સેવાલિયા સિમેન્ટ વર્ક્સ ના સંદર્ભમાં તેના કામદારોના કહેવાથી ૧૯૯૭ અને ૨૦૧૫ ની વચ્ચે આ કોર્ટ સમક્ષ કંપનીનું ફડચો કરવાની માંગણી કરતી દાખલ

કરવામાં આવેલી કેટલીક કંપની પિટિશનોમાં રહેલું છે, જેમાં કંપની પિટિશન નં. ૪૦/૧૯૯૭ નો સમાવેશ થાય છે. તારીખ ૨૬.૧૦.૧૯૯૭ ના રોજ કામદારો અને એમ.આઈ.સી.પી.એલ. વચ્ચે સંમતિની શરતો નક્કી કરવામાં આવી હતી, જેમાં સેવાલિયા સિમેન્ટ વર્ક્સ ની અસ્કયામતોના નિકાલ દ્વારા કામદારોના લેણાં ચૂકવવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી, જે આ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૧૬.૧૨.૧૯૯૭ ના રોજ રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવી હતી. તેના અનુસંધાને, જંગમ મિલકતોના વેચાણ માટે તારીખ ૨૨.૦૪.૧૯૯૮ ના રોજ એક ત્રિપક્ષીય કરાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને લેણાંની ચુકવણીનું નિયમન કરતા સમયાંતરે વિશેષ હુકમો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

૩.૨. કંપની પિટિશન નં. ૪૦/૧૯૯૭ નિકાલ, પુનઃસ્થાપના અને એપેલેટ ચકાસણીના ક્રમિક તબક્કાઓમાંથી પસાર થઈ હતી, જેમાં તારીખ ૩૧.૦૩.૨૦૦૫, ૩૦.૦૩.૨૦૧૧ અને ૨૮.૦૧.૨૦૧૫ ના આખરી હુકમો, વચગાળાની અપીલો (ઓ.જે. અપીલ નં. ૧૭/૨૦૦૫, ૩૧/૨૦૧૧ અને ૩/૨૦૧૫), અને માનનીય એપેક્સ કોર્ટ સમક્ષ એસ.એલ.પી. નં. ૧૧૦૮૬/૨૦૧૩ માં એમ.આઈ.સી.પી.એલ. દ્વારા કરવામાં આવેલ અસફળ પડકારનો સમાવેશ થાય છે, જેણે કંપની કોર્ટ સમક્ષ તમામ દલીલો ખુલ્લી રાખી હતી. ઓ.જે. અપીલ નં. ૩/૨૦૧૫ માં તારીખ ૧૪.૦૮.૨૦૧૫ ના વચગાળાના હુકમ દ્વારા, આ કોર્ટે કામદારોના લેણાં પેટે આશરે રૂ. ૪.૫ કરોડની રકમ જમા કરાવવામાં ન આવે ત્યાં

સુધી સામાવાળાને તેની મિલકતો ટ્રાન્સફર કરવા પર મનાઈ ફરમાવી હતી. અરજદારનો એવો કેસ છે કે તારીખ ૧૮.૦૭.૨૦૨૧, ૨૮.૦૩.૨૦૨૩, ૧૧.૦૪.૨૦૨૩, ૨૪.૦૪.૨૦૨૩ અને ૧૩.૦૬.૨૦૨૩ ના હુકમો દ્વારા આપવામાં આવેલી ક્રમિક મુદતો છતાં, સામાવાળાએ સદર રકમ જમા કરાવી નથી, અને તેના પરિણામે સેવાલિયાની ૫૫ એકર જમીન જપ્તિ હેઠળ રહેલ છે.

૩.૩. ઉપરોક્ત કાર્યવાહીથી સ્વતંત્ર રીતે, અરજદાર, એમ.આઈ.સી.પી.એલ. અને તેના ડિરેક્ટરો (કન્સર્મિંગ પાર્ટી તરીકે) વચ્ચે તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૦ ના રોજ એક સમજૂતી કરાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા અરજદારે ખેડા જિલ્લાના બાલાસિનોર તાલુકાના બાલાસિનોર ખાતે આવેલ આશરે ૧૩૭૫ વીધા ક્ષેત્રફળ ધરાવતા જમીનના ૮૮ પ્લોટ રૂ. ૭,૭૬,૮૭,૫૦૦/- ના અવેજ પેટે ખરીદવા સંમતિ દર્શાવી હતી. તેના અનુસંધાને, અરજદારે એમ.આઈ.સી.પી.એલ. ના કહેવાથી તારીખ ૨૨.૦૧.૨૦૧૧ ના રોજ આ કોર્ટના રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ રૂ. ૩,૦૦,૦૦,૦૦૦/- જમા કરાવ્યા હતા, અને ત્યારબાદ વધુ ચૂકવણીઓ કરવામાં આવી હતી.

૩.૪. ત્યારબાદ, સામાવાળા-એમ.આઈ.સી.પી.એલ. એ ૮૮ પૈકીના ૮૫ પ્લોટના સંદર્ભમાં અરજદારની તરફેણમાં તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ એક નોંધાયેલ વેચાણ કરાર કરી આપ્યો હતો, અને તારીખ

૧૪.૦૬.૨૦૧૧ નો એક પૂરક કરાર કરીને કુલ રૂ. ૫,૦૫,૦૦,૦૦૦.૧૩ ની રકમ મળ્યાની નોંધ કરી હતી તેમજ પુષ્ટિ કરી હતી કે સદર ૮૫ પ્લોટનો ખાલી અને શાંતિપૂર્ણ કબજો સંપૂર્ણ અને સ્વતંત્ર માલિક તરીકે અરજદારને સોંપવામાં આવ્યો હતો, જેમાં એમ.આઈ.સી.પી.એલ. એ તેમાંના કોઈપણ વિશેષ હક, ટાઈટલ કે હિતનો ત્યાગ કર્યો હતો. અરજદાર ત્યારથી સદર જમીનોના કબજામાં ચાલુ રહ્યો છે. અરજદાર દ્વારા સમયાંતરે તારીખ ૧૧.૦૫.૨૦૧૫ સુધી વધુ ચૂકવણીઓ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ચૂકવાયેલ સંચિત અવેજ રૂ. ૫,૪૫,૭૧,૭૭૯.૧૩ દર્શાવવામાં આવ્યો છે.

૩.૫. તારીખ ૧૯.૦૫.૨૦૨૩ ની કાનૂની નોટિસ દ્વારા, અરજદારે સામાવાળાને સદર જમીનો સંબંધિત તારીખ ૨૨.૦૬.૨૦૧૭ ના બિનનોંધાયેલ ગીરો ખત અને તારીખ ૨૩.૦૬.૨૦૧૭ ના અનુરૂપ વાંધા પ્રમાણપત્રને રદ કરતો દસ્તાવેજ કરી આપવા જણાવ્યું હતું. અરજદારનો એવો કેસ છે કે, તારીખ ૧૯.૦૬.૨૦૨૩ ના તેના જવાબમાં, સામાવાળાએ ગીરો ખત અથવા વાંધા પ્રમાણપત્ર રદ કરવા અંગે કોઈ ધ્યાન આપ્યું ન હતું, પરંતુ તેના બદલે તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૦ ના સમજૂતી કરાર, નોંધાયેલ વેચાણ કરાર અને પૂરક કરારને એકપક્ષીય રીતે રદ કરવાનો દાવો કર્યો હતો. સદર જવાબમાં સમજૂતી કરાર અને વેચાણ કરારમાં સમાવિષ્ટ લવાદ કલમનો પણ અમલ કરવામાં આવ્યો હતો, લવાદ તરીકે કામ કરવા માટે એક વકીલનું નામ પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યું હતું, અને જો અરજદાર એક

મહિનાની અંદર અમુક દસ્તાવેજકરણ પૂર્ણ કરે તો પ્રવર્તમાન બેંક વ્યાજ સાથે ચાર મહિનાની અંદર અરજદાર દ્વારા ચૂકવવામાં આવેલી રકમ પરત કરવાની ઓફર કરવામાં આવી હતી.

૩.૬. તારીખ ૨૭.૦૬.૨૦૨૩ ના રોજ પક્ષકારોના પ્રતિનિધિઓ વચ્ચે એક બેઠક યોજાઈ હતી. તારીખ ૦૭.૦૭.૨૦૨૩ ના પત્ર દ્વારા, સામાવાળાએ સદર બેઠકની મિનિટ્સની પોતાની આવૃત્તિ મોકલી આપી હતી, જેમાં કોઈ સમાધાન થઈ શક્યું નથી તેવી નોંધ કરી હતી, અને અગાઉ તેના દ્વારા પ્રસ્તાવિત લવાદ સાથે સંમત થવા માટે અરજદારને જણાવ્યું હતું. અરજદારે, તારીખ ૦૨.૦૧.૨૦૨૪ ના જવાબ દ્વારા, સામાવાળા દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી મિનિટ્સની સચોટતાનો વિવાદ કર્યો હતો, તેના દ્વારા સૂચવેલા લવાદને સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો, અને તેના બદલે આ કોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશને એકમાત્ર લવાદ તરીકે નિયુક્ત કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો. સામાવાળા-એમ.આઈ.સી.પી.એલ. એ તારીખ ૦૨.૦૧.૨૦૨૪ ના અરજદારના પત્રવ્યવહારનો કોઈ જવાબ આપ્યો નથી.

૪. લવાદ કલમનો અમલ કરવા છતાં લવાદની નિમણૂક અંગે પક્ષકારો વચ્ચે સહમતિ સધાઈ ન શકવાના કારણે, અરજદારે તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૦ ના સમજૂતી કરાર, તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના નોંધાયેલ વેચાણ કરાર, અને તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૧૧ ના પૂરક કરારમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદોના

ન્યાયનિર્ણય માટે ગુજરાત હાઇકોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશને એકમાત્ર લવાદ તરીકે નિયુક્ત કરવાની અરજ કરીને સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળ આ કોર્ટનો આશરો લીધેલ છે.

૫. અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી પાર્થ એચ. સલીજા ની મદદ મેળવતા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી અપૂર્વ વકીલે, શરૂઆતમાં જ, એવી રજૂઆત કરી છે કે લવાદ કરારની કલમ ૮ પક્ષકારોની ૩૦ દિવસના સમયગાળાની અંદર "પરસ્પર સંમતિ" થી નિયુક્ત થનાર "એકમાત્ર" લવાદ સમક્ષ સંદર્ભની કલ્પના કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે, ઉપર નોંધ્યા મુજબ, તારીખ ૦૨.૦૧.૨૦૨૪ ની અરજદારની વિનંતીના ૩૦ દિવસની અંદર એકમાત્ર લવાદની નિમણૂક અંગે પક્ષકારો આવી પરસ્પર સંમતિ પર પહોંચવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. આ સંજોગોમાં, શ્રી વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે, સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧(૫) હેઠળની વ્યવસ્થા આકર્ષિત થાય છે, જે અરજદારને વિનંતી પર આ કોર્ટ દ્વારા લવાદની નિમણૂક મેળવવા માટે હકદાર બનાવે છે.

૫.૧. શ્રી વકીલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે, સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, આ કોર્ટે **લિમિટેશનના પ્રશ્ન** સહિત મૂળભૂત વિવાદના ગુણદોષની તપાસ હાથ ધરવી ન જોઈએ, અને લિમિટેશનના કારણોસર સામાવાળા-એમ.આઈ.સી.પી.એલ. દ્વારા ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલ વાંધો આ તબક્કે ગ્રાહ્ય રાખવો ન જોઈએ.

એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ તબક્કે લિમિટેશનની દલીલનો ન્યાયનિર્ણય કરવો તે આ કોર્ટ લવાદ માટે યોગ્ય રીતે અનામત રાખવામાં આવેલા ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણ કરવા સમાન ગણાશે. શ્રી વકીલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે સામાવાળાએ પોતે જ તેના તારીખ ૧૯.૦૬.૨૦૨૩ ના પત્ર દ્વારા લવાદ કલમ (કલમ ૮) નો અમલ કર્યો હતો, અને સદર પત્રમાં તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના નોંધાયેલ વેચાણ કરારને એકપક્ષીય રીતે રદ કરવાનો પણ દાવો કરવામાં આવ્યો હતો. એ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી હતી કે હાલની પિટિશન તારીખ ૨૭.૦૧.૨૦૨૬ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૫.૨. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા પાસે વેચાણ દસ્તાવેજ કરી આપવાની માંગણી કરવાનો અરજદારનો હક સામાવાળા દ્વારા પ્રથમ વિષયવસ્તુની જમીનોનું ટાઈટલ કિલચર કરવા પર નિર્ભર હતો, અને જ્યાં સુધી સામાવાળો આ જવાબદારી નિભાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યો ત્યાં સુધી અરજદાર પાસેથી આવા વેચાણ દસ્તાવેજ માટે માંગણી કરવાની અપેક્ષા રાખી શકાય નહીં. વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે તેથી, પોતાની જવાબદારીનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ રહેલા સામાવાળા માટે, કોઈપણ પક્ષકાર પોતાના જ દોષનો લાભ મેળવવા હકદાર ન હોવાથી (*કોમોડમ એક્સ ઇન્જ્યુરિયા સુઆ નેમો હેબેરે ડેબેટ*), તે જ કસૂર પર આધારિત બચાવ તરીકે હવે લિમિટેશનનો સહારો લેવો અસ્વીકાર્ય ગણાશે.

૫.૩. શ્રી વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારે સામાવાળાને, અથવા તેના કહેવાથી વૈધાનિક સત્તાવાળાઓને, રૂ. ૫,૦૫,૦૦,૦૦૦.૧૩ થી વધુની કુલ રકમ ચૂકવી દીધી છે, અને તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૧૧ થી પ્રશ્ન હેઠળના જમીનના ૮૫ પ્લોટના કબજામાં પૂર્ણ માલિક તરીકે ચાલુ રહ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળાએ પોતે જ તેના તારીખ ૧૮.૦૬.૨૦૨૩ ના પત્ર દ્વારા જે લવાદના મંચનો અમલ કર્યો હતો, તે જ મંચ સુધી અરજદારનો પ્રવેશ નકારવો તે અરજદારને ગંભીર નુકસાન પહોંચાડશે અને ન્યાયનો સ્પષ્ટ ભંગ પરિણમશે.

૬. સામાવાળા તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ચતિન સોનીએ રજૂઆત કરી છે કે લિમિટેશન અંગેની સ્થિતિ સ્પષ્ટ છે અને તેમાં કોઈ વિવાદને સ્થાન નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તારીખ ૨૫.૧૦.૨૦૧૦ નો સમજૂતી કરાર ચાર મહિનાની અંદર પાલનની કલ્પના કરતી સમયબદ્ધ વ્યવસ્થા હતી, અને તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના વેચાણ કરારમાં પણ તેવી જ રીતે ત્રણ મહિનાની અંદર પાલનની શરત મૂકવામાં આવી હતી, જ્યારે તારીખ ૧૪.૦૬.૨૦૧૧ ના પૂરક કરારમાં લિમિટેશન વધારવા માટે કોઈ નવો અથવા સ્વતંત્ર સમયગાળો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો ન હતો. આ આધારે, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે દાવાનું કારણ, જો કોઈ હોય તો, આ કરાર આધારિત શરતો અનુસાર ઉદ્ભવ્યું હતું, અને સૌથી ઉદાર ગણતરી મુજબ પણ લિમિટેશન વર્ષ ૨૦૧૪ માં સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી. તેને પૂર્વગ્રહ રાખ્યા વિના, વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે

પક્ષકારો વચ્ચેના અનુગામી નાણાકીય વ્યવહારોના આધારે આગળ વધીએ તો પણ, છેલ્લી સ્વીકૃત ચૂકવણી તારીખ ૧૧.૦૫.૨૦૧૫ ની હોવાથી, તેના પરથી ગણતરી કરતાં લિમિટેશનનો ત્રણ વર્ષનો સમયગાળો તારીખ ૧૧.૦૫.૨૦૧૮ ના રોજ સમાપ્ત થઈ ગયો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સમજૂતી કરાર અને વેચાણ કરારના અમલથી ૧૫ વર્ષથી વધુના વિલંબ પછી દાખલ કરવામાં આવેલી હાલની પિટિશન, આમ પ્રથમદર્શી રીતે લિમિટેશનથી બાધિત છે અને લવાદ સમક્ષ સંદર્ભ માટે સક્ષમ કોઈ હયાત કે જીવંત વિવાદ દર્શાવતી નથી.

૬.૧. શ્રી સોનીએ રજૂઆત કરી હતી કે કોઈપણ ગણતરી મુજબ, લિમિટેશન કોઈપણ સંજોગોમાં તારીખ ૧૭.૦૬.૨૦૨૦ સુધીમાં સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી, અને સામાવાળાનો તારીખ ૧૯.૦૬.૨૦૨૩ નો જવાબ, સ્વીકૃતપણે લિમિટેશન સમાપ્ત થયા પછીનો હોવાથી, લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૮ હેઠળ સ્વીકૃતિની જરૂરિયાતને સંતોષી શકતો નથી.

૬.૨. સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૨૧ હેઠળ અમલના પ્રશ્ન પર, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર દ્વારા લવાદનો કોઈ માન્ય અમલ થયો નથી, કારણ કે કલમ ૨૧ ની જરૂરિયાત છે કે લવાદની કાર્યવાહી સામાવાળાને વિવાદો લવાદ સમક્ષ મોકલવાની સ્પષ્ટ વિનંતી મળ્યા પછી જ શરૂ થાય છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અરજદારની તારીખ ૧૯.૦૫.૨૦૨૩ ની નોટિસ આ જરૂરિયાતને

સંતોષતી નથી, કારણ કે તે અમુક દસ્તાવેજો રદ કરવાની માંગણી કરવા અને કાર્યવાહી કરવાની ધમકી આપવા પૂરતી મર્યાદિત હતી, જેમાં વિવાદોને લવાદ સમક્ષ મોકલવાનો કોઈ સ્પષ્ટ ઇરાદો દર્શાવવામાં આવ્યો ન હતો, અને તેથી તેને કલમ ૨૧ હેઠળ અમલ તરીકે ગણી શકાય નહીં. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાલની પિટિશનની વિષયવસ્તુ બનતા વિવાદો, કોઈપણ સંજોગોમાં, સદર નોટિસમાં ઉદ્દેખિત વિવાદો કરતાં અલગ છે, જે હવે ઉપસ્થિત કરવા માંગતા વિવાદોના સંદર્ભમાં કોઈ માન્ય અમલ થયો નથી તેવું ઠરાવવા માટે એક સ્વતંત્ર કારણ પૂરું પાડે છે.

૬.૩. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દાવાઓ પ્રથમદર્શી રીતે સમય-બાધિત છે, કોઈ હયાત કે જીવંત વિવાદ અસ્તિત્વમાં નથી, લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૧૮ આકર્ષિત થતી નથી, ૨૦૨૩ નો પત્રવ્યવહાર કોઈ કાનૂની મહત્વ ધરાવતો નથી, સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૨૧ હેઠળ કોઈ માન્ય અમલ થયો નથી, અને પિટિશન ગેરસમજભરી, બિન-જાળવણીપાત્ર છે અને શરૂઆતમાં જ ફગાવી દેવાને પાત્ર છે.

વિશ્લેષણ અને તારણો:-

૭. કોર્ટ સમક્ષનો મુદ્દો: ઉપરોક્ત સંજોગોમાં અને સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી દલીલોના સંદર્ભમાં, મારે

એ નક્કી કરવાનું છે કે શું પ્રશ્ન હેઠળની લવાદ કલમ (કલમ નં. ૮) અસ્તિત્વમાં રહે છે અને શું અરજદાર-દાવેદાર દ્વારા ઉપસ્થિત કરવા માટે પ્રસ્તાવિત દાવાઓ એટલા જૂના અને વિલંબિત છે કે તેમને કાલગ્રસ્ત અને સમાપ્ત ગણવા જોઈએ, જેથી એવું ઠેરવી શકાય કે અરજદાર-દાવેદાર દ્વારા ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલ વિવાદોને લવાદ સમક્ષ બિલકુલ મોકલવા ન જોઈએ?

૮. સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ માં અપનાવવામાં આવેલા લવાદના યુનિસિટ્રલ મોડેલમાં, અલગતાનો સિદ્ધાંત દ્રઢપણે સ્થાપિત થયેલ છે, કારણ કે પક્ષકારો વચ્ચેનો મુખ્ય કરાર સમાપ્ત થઈ ગયો હોય, અમલમાં આવી ગયો હોય અથવા સમાપ્ત ગણવામાં આવ્યો હોય તેમ છતાં, તેમાંથી ઉદ્ભવતા વિવાદો લવાદ કલમ અનુસાર હજુ પણ ન્યાયનિર્ણય પામી શકે છે, જે મુખ્ય કરાર પછી પણ અસ્તિત્વમાં રહે છે. સારાંશમાં, સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળની તપાસનો સાર એ તપાસવાનો રહેશે કે, પક્ષકારો વચ્ચેનો મુખ્ય કરાર સમાપ્ત થઈ ગયો હોવાનું માની લેવામાં આવે તો પણ, શું લવાદ કલમ હજુ પણ અસ્તિત્વમાં રહેશે. જો લવાદ કલમ અસ્તિત્વમાં રહેતી હોવાનું કહી શકાય, તો વિલંબ અને લિમિટેશન અંગેના પ્રારંભિક વાંધાઓ છતાં, લિમિટેશનનો મુદ્દો લવાદની સક્ષમતામાં આવે છે અને સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી કોર્ટના ક્ષેત્રમાં આવતો નથી.

૯. અજય મધુસૂદન પટેલ અને અન્ય વિ. જ્યોતિન્દ્ર એસ. પટેલ અને અન્ય, (૨૦૨૫) ૨ એસ.સી.સી. ૧૪૭ માં રિપોર્ટ થયેલ કેસમાં માનનીય એપેક્સ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવેલ છે:—

“૬૬. ફરી એકવાર, આ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચે વિદ્યા દ્રોલીયા અને અન્ય વિ. દુર્ગા ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન, (૨૦૨૧) ૨ એસ.સી.સી. ૧ માં રિપોર્ટ થયેલ કેસમાં ઠરાવ્યું હતું કે અનુક્રમે કલમ ૮ અને ૧૧ ને સંદર્ભ અદાલતની સત્તાઓના વ્યાપ પર સમાન ધોરણ નિર્ધારિત કરતા વાંચવા જ જોઈએ. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે અસ્તિત્વ અને માન્યતા અંગેના પ્રશ્નો એકબીજા સાથે સંકળાયેલા હોવાથી, જો લવાદ કરાર ગેરકાયદેસર હોય અથવા ફરજિયાત કાનૂની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ ન કરતો હોય તો તેનું અસ્તિત્વ નથી. આ ચુકાદાએ કલમ ૮ અને ૧૧ બંને હેઠળ લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતાની ચકાસણી કરવા માટે પ્રથમદર્શી કસોટીના ઉપયોગને સમર્થન આપ્યું હતું. આ પ્રથમદર્શી ચકાસણી એ સંપૂર્ણ સમીક્ષા ન હતી પરંતુ સ્પષ્ટ અને પ્રથમદર્શી રીતે અસ્તિત્વવિહીન અને અમાન્ય લવાદ કરારો તથા બિન-લવાદપાત્ર વિવાદોને દૂર કરવા માટેની પ્રાથમિક પ્રથમ સમીક્ષા હતી. જો કે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે કોર્ટે ગૂંચવણોમાં અટવાઈ જવું ન જોઈએ અને હકીકતના વિવાદસ્પદ પ્રશ્નોનો નિર્ણય કરવો ન જોઈએ.

૬૭. સંબંધિત અંશ નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવેલ છે:

“૧૫૩. તદનુસાર, અમે ઠરાવીએ છીએ કે આબિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૧ માં 'લવાદ કરારનું અસ્તિત્વ' શબ્દપ્રયોગમાં લવાદ કરારની માન્યતાના પાસાનો સમાવેશ થશે, જોકે સંદર્ભ તબક્કે કોર્ટ આ ચુકાદામાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતોના આધારે પ્રથમદર્શી કસોટી લાગુ કરશે. ચર્ચાસ્પદ અને વિવાદિત હકીકતો અને સારા વ્યાજબી દલીલપાત્ર કેસ વગેરેના કેસોમાં, કોર્ટ પક્ષકારોને લવાદ કરારનું પાલન કરવા દબાણ કરશે કારણ કે અધિકારક્ષેત્ર અને બિન-લવાદપાત્રતાના પ્રશ્ન સહિતના વિવાદો નક્કી કરવા માટે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પાસે પ્રાથમિક અધિકારક્ષેત્ર અને સત્તા છે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૬૮. વિધા ક્રોલીયા (ઉપર મુજબ) માં કલમ ૮ ના સંદર્ભમાં બોલતી વખતે એ પણ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે અમુક પક્ષકારો લવાદ કરારથી બંધાયેલા છે કે કેમ જેવા અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પર છોડી દેવા જોઈએ કારણ કે તેમાં જટિલ હકીકતલક્ષી પ્રશ્નો સામેલ છે અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“૨૩૯. બહુ-પક્ષીય લવાદમાં જૂથ-કંપની સિદ્ધાંત અથવા શુદ્ધબુદ્ધિ વગેરે હેઠળ અમુક પક્ષકારો કોઈ ચોક્કસ લવાદથી બંધાયેલા છે કે કેમ તે અંગેના અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નો જટિલ

હકીકતલક્ષી પ્રશ્નો ઉભા કરે છે, જે ટ્રીબ્યુનલ દ્વારા હાથ ધરવા માટે છોડી દેવા શ્રેષ્ઠ છે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૬૯. ઇન રી: ઇન્ટરપ્લે નિટવીન આનિટ્રેશન એગ્રીમેન્ટ્સ અંડર આનિટ્રેશન એન્ડ કોન્સિલિએશન એક્ટ, ૧૯૯૬ એન્ડ સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯, (૨૦૨૪) ૬ એસ.સી.સી. ૧ માં રિપોર્ટ થયેલ આ કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચે જણાવ્યું હતું કે સ્ટેમ્પ વગરના અથવા અપૂરતા સ્ટેમ્પવાળા કરારમાં સમાવિષ્ટ લવાદ કરાર ગારવારે વોલ રોપ્સ (ઉપર મુજબ) માં જણાવ્યા મુજબ કાયદામાં અસ્તિત્વવિહીન ગણાશે નહીં. તેણે વિધા ક્રોલીયા (ઉપર મુજબ) માં અપનાવવામાં આવેલ વલણને પણ સ્પષ્ટ કર્યું અને જણાવ્યું કે અનુક્રમે કલમ ૮ અને ૧૧ હેઠળ ન્યાયિક સમીક્ષાના પરિમાણો અલગ હતા. સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧(૬) હેઠળ ચકાસણીનો વ્યાપ કલમ ૭ હેઠળ 'લવાદ કરારના અસ્તિત્વ' પૂરતો સીમિત હોવો જોઈએ. તેવી જ રીતે, 'લવાદ કરારની માન્યતા' ઔપચારિક માન્યતાની જરૂરિયાત સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ જેમ કે કરાર લેખિતમાં હોવાની જરૂરિયાત. તેથી પુરાવાના આધારે અસ્તિત્વ અને માન્યતા સંબંધિત મૂળભૂત વાંધાઓ લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પર છોડી દેવા જોઈએ. તદુપરાંત, એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૧ હેઠળ 'ચકાસણી' શબ્દપ્રયોગનો અર્થ

પરિશ્રમપૂર્ણ અથવા વિવાદિત તપાસ થતો નથી કે તેવો સંકેત આપતો નથી. બીજી બાજુ, કલમ ૧૬ જોગવાઈ કરે છે કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતા સહિત તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર 'હુકમ' કરી શકે છે. એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૧ હેઠળ કોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલ કોઈપણ પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય લવાદ ટ્રીબ્યુનલને બંધનકર્તા હોવો જરૂરી નથી.

૭૦. સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવ્યા છે:

“૧૬૪. ૨૦૧૫ ના સુધારા અધિનિયમે કલમ ૮ અને કલમ ૧૧ હેઠળ ન્યાયિક સમીક્ષા માટે અલગ-અલગ પરિમાણો નિર્ધારિત કર્યા છે. જ્યાં કલમ ૮ સંદર્ભ અદાલતને માન્ય લવાદ કરારના પ્રથમદર્શી અસ્તિત્વની તપાસ કરવાની આવશ્યકતા પૂરી પાડે છે, ત્યાં કલમ ૧૧ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને લવાદ કરારના અસ્તિત્વની ચકાસણી કરવા સુધી સીમિત કરે છે. જોકે કલમ ૮ અને ૧૧ બંને પાછળનો ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ પક્ષકારોને તેમની કરાર આધારિત સમજૂતીનું પાલન કરવા દબાણ કરવાનો છે, તેમ છતાં સદર જોગવાઈઓ હેઠળ સંદર્ભ અદાલતોની સત્તાનો વ્યાપ અલગ રાખવાનો હેતુ છે. એ બાબત એ હકીકત પરથી પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૩૭ કલમ ૮ હેઠળ પક્ષકારોને લવાદ

સમક્ષ મોકલવાનો ઇનકાર કરતા લવાદ ટ્રીબ્યુનલના હુકમ સામે અપીલ કરવાની મંજૂરી આપે છે, પરંતુ કલમ ૧૧ સામે નહીં. આમ, ૨૦૧૫ ના સુધારા અધિનિયમે પટેલ એન્જિ. ના સિદ્ધાંતને કાયદાકીય રીતે રદબાતલ કર્યો છે જ્યાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૮ અને કલમ ૧૧ પ્રકૃતિમાં પૂરક છે. તદનુસાર, બંને જોગવાઈઓને સમાન ધોરણ નિર્ધારિત કરતી વાંચી શકાતી નથી.

૧૬૫. ધારાસભાએ કલમ ૧૧(૬-એ) હેઠળ સંદર્ભના વ્યાપને લવાદ કરારના અસ્તિત્વની ચકાસણી પૂરતો મર્યાદિત કર્યો છે. 'ચકાસણી' શબ્દનો ઉપયોગ પોતે જ સૂચવે છે કે સત્તાનો વ્યાપ પ્રથમદર્શી નિર્ધારિત સુધી મર્યાદિત છે. આર્બિટ્રેશન એક્ટ એ સ્વયં-સંપૂર્ણ સંહિતા હોવાથી, લવાદ કરારના 'અસ્તિત્વ' ની આવશ્યકતા આર્બિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૭ માંથી પ્રભાવ મેળવે છે. ડ્યુરો ફેલ્ગુએરા માં, આ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે લવાદ કરારના અસ્તિત્વને નક્કી કરવા માટે સંદર્ભ અદાલતોએ માત્ર એક પાસાને ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર છે — શું મૂળભૂત કરારમાં લવાદ કરાર સમાવિષ્ટ છે જે કરારના પક્ષકારો વચ્ચે ઉદ્ભવેલા વિવાદો અંગે લવાદની જોગવાઈ કરે છે. તેથી, કલમ ૧૧(૬-એ) હેઠળ ચકાસણીનો વ્યાપ કલમ ૭ ના આધારે લવાદ કરારના અસ્તિત્વ પૂરતો મર્યાદિત હોવો જોઈએ. તેવી જ રીતે, કલમ ૭ ના સંદર્ભમાં, લવાદ કરારની માન્યતા

ઔપચારિક માન્યતાની આવશ્યકતા સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ જેમ કે કરાર લેખિતમાં હોવાની આવશ્યકતા. આ અર્થઘટન કલમ ૧૬ હેઠળ લવાઈ કરારના વાસ્તવિક અસ્તિત્વ અને માન્યતાના મુદ્દાને લવાઈ ટ્રીબ્યુનલ દ્વારા નક્કી કરવા માટે છોડીને સક્ષમતા-સક્ષમતાના સિદ્ધાંતને સાચો પ્રભાવ પાડી આપે છે. તદનુસાર અમે આનિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૮ અને કલમ ૧૧ ના સંદર્ભમાં વિધા ક્રોલીયા માં નિર્ધારિત કાયદાની સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ.

૧૬૬. લવાઈ કરારના અસ્તિત્વને સાબિત કરવાનો બોજો સામાન્ય રીતે આવા કરાર પર આધાર રાખવા માંગતા પક્ષકાર પર રહે છે. ભારત જેવા અધિકારક્ષેત્રોમાં, જે સક્ષમતા-સક્ષમતાના સિદ્ધાંતને સ્વીકારે છે, સંદર્ભ અદાલત સમક્ષ લવાઈ કરારના અસ્તિત્વના માત્ર પ્રથમદર્શી પુરાવા રજૂ કરવાના હોય છે. લવાઈ કરારના અસ્તિત્વ અથવા માન્યતાના સંદર્ભમાં પુરાવા રજૂ કરવાની પક્ષકારોને મંજૂરી આપીને નાની ટ્રાયલ ચલાવવા માટે સંદર્ભ અદાલત યોગ્ય મંચ નથી. પુરાવાના આધારે લવાઈ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતાનું નિર્ધારણ લવાઈ ટ્રીબ્યુનલ પર છોડી દેવું જોઈએ. કાયદાની આ સ્થિતિ કાયદાની સાદી ભાષા પરથી પણ માપી શકાય છે.

૧૬૭. કલમ ૧૧(૬-એ) માં 'લવાદ કરારના અસ્તિત્વની ચકાસણી' શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. 'ચકાસણી' શબ્દનો ઉપયોગ કરવાનો ભાવાર્થ એવો સંકેત આપે છે કે ધારાસભાનો ઇરાદો એવો છે કે સંદર્ભ અદાલતે લવાદ કરારના અસ્તિત્વ માટે પક્ષકારો વચ્ચેના વ્યવહારોનું નિરીક્ષણ અથવા ચકાસણી કરવાની રહે છે. તદુપરાંત, 'ચકાસણી' શબ્દપ્રયોગ પરિશ્રમપૂર્ણ અથવા વિવાદિત તપાસનો અર્થ કે સંકેત આપતો નથી. બીજી બાજુ, કલમ ૧૬ જોગવાઈ કરે છે કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતા સહિત તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર 'હુકમ' કરી શકે છે. 'હુકમ' પક્ષકારો પાસેથી પુરાવા સ્વીકાર્યા પછી વિવાદોના ન્યાયનિર્ણયનો સંકેત આપે છે. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે સંદર્ભ અદાલતે માત્ર લવાદ કરારોના અસ્તિત્વની તપાસ કરવાની જરૂર છે, જ્યારે લવાદ ટ્રીબ્યુનલે લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતા સંબંધિત મુદ્દાઓ સહિત તેના અધિકારક્ષેત્ર પર હુકમ કરવો જોઈએ.

XXX

XXX

XXX

૧૬૮. જ્યારે સંદર્ભ અદાલત પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય આપે છે, ત્યારે ન તો લવાદ ટ્રીબ્યુનલ કે ન તો લવાદ એવોર્ડનો અમલ કરાવતી અદાલત આવા પ્રથમદર્શી દ્રષ્ટિકોણથી બંધાયેલી

રહેશે. જો સંદર્ભ અદાલત દ્વારા લવાઈ કરારના અસ્તિત્વ અંગે પ્રથમદર્શી દ્રષ્ટિકોણ લેવામાં આવે, તો પણ તે લવાઈ ટ્રીબ્યુનલને આ મુદ્દાની ઊંડાણપૂર્વક તપાસ કરવાની મંજૂરી આપે છે. આવો કાનૂની અભિગમ સંદર્ભ અદાલતને પ્રથમદર્શી રીતે અસ્તિત્વવિહીન લવાઈ કરારોને દૂર કરવામાં મદદ કરશે. તે લવાઈ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતા સંબંધિત મુદ્દાઓ પર નિર્ણય લેવાની લવાઈ ટ્રીબ્યુનલ્સની અધિકારક્ષેત્રની સક્ષમતાનું પણ રક્ષણ કરશે.”

(મૂળમાં ભાર અને ઉમેરેલ)

૭૧. આ જ બેન્ચે એસ.બી.આઈ. જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કો. લિમિટેડ વિ. કિશ સ્પિનિંગ, (૨૦૨૪) એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૧૭૫૪ માં રિપોર્ટ થયેલ કેસમાં સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧(૬) હેઠળ કરવામાં આવેલી અરજીમાં ન્યાયિક ચકાસણીના વ્યાપ અને ધોરણ અંગે ચર્ચા કરી હતી, ખાસ કરીને જ્યારે પ્રતિવાદી દ્વારા 'સમાધાન અને સંતોષ' ની દલીલ લેવામાં આવી હોય. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે એવી પરિસ્થિતિમાં જ્યાં અદાલતો કલમ ૧૧ ના તબક્કે લવાઈ ટ્રીબ્યુનલના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશે છે અને અરજી ફગાવી દે છે, ત્યાં દાવેદારને તેના દાવાઓના ન્યાયનિર્ણય માટે મંચવિહીન છોડી દેવાનું જોખમ રહેલું છે. એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે આ તબક્કે વિગતવાર તપાસ કલમ ૧૧

ની અરજી નક્કી કરવામાં ઝડપ અને દલીલોના સરળીકરણના ઉદ્દેશ્ય માટે પણ પ્રતિકૂળ રહેશે. એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે જો સંદર્ભ અદાલત દ્વારા પ્રથમદર્શી સુલકતા જણાય તો પણ, લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પાસે વિસ્તૃત દલીલો અને પુરાવા સામગ્રીનો લાભ હોય છે અને તેથી, લવાદ ટ્રીબ્યુનલ સમાન નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકશે નહીં તેવી શંકા કરવી ખોટી ગણાશે.

૭૨. સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવેલ છે:

“૧૨૬. સંદર્ભ અદાલતોને ઉપલબ્ધ સત્તાનું અર્થઘટન એ હકીકતના પ્રકાશમાં કરવું પડશે કે લવાદની નિમણૂક કરવા અથવા નિમણૂક કરવાનો ઇનકાર કરવા માટે કલમ ૧૧ હેઠળ સંદર્ભ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા કોઈપણ હુકમ સામે અપીલ કરવાનો કોઈ અધિકાર ઉપલબ્ધ નથી. આમ, કલમ ૧૧ ના પ્રારંભિક તબક્કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરીને, સંદર્ભ અદાલતો દાવેદારને એવી પરિસ્થિતિમાં છોડી દેવાનું જોખમ પણ વહોરે છે જેમાં જો તેની કલમ ૧૧ ની અરજી ફગાવી દેવામાં આવે તો તેના દાવાઓના ન્યાયનિર્ણય માટે તેનો આશરો લેવા માટે તેની પાસે કોઈ મંચ રહેતો નથી.

૧૨૭. કલમ ૧૧ લવાદની નિમણૂક માટેની અરજીના સમયબદ્ધ અને ઝડપી નિકાલની પણ કલ્પના કરે છે. આનું એક કારણ એ હકીકત પણ છે કે કલમ ૮ થી વિપરીત, એકવાર કલમ ૧૧ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં આવે પછી, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અદાલત દ્વારા લવાદ ટ્રીબ્યુનલની રચના કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી લવાદ શરૂ થઈ શકતો નથી. આ કોર્ટે, વિવિધ પ્રસંગોએ, પેલિંગ કલમ ૧૧ ની અરજીઓના ઝડપી નિકાલ માટે હાઈકોર્ટોને નિર્દેશો આપ્યા છે. તેણે મુકદ્દમાબાજ પક્ષકારોને કલમ ૧૧ ને લગતી બાબતોમાં દળદાર દલીલો દાખલ કરવાથી દૂર રહેવા પણ નિર્દેશ આપ્યો છે. આ રીતે જોતાં, જો સંદર્ભ અદાલતો 'સમાધાન અને સંતોષ' અને તેવા મુદ્દાઓની વિગતોમાં જાય, તો ઝડપ અને દલીલોના સરળીકરણના ઉદ્દેશ્યને પ્રાપ્ત કરવાનું ખૂબ મુશ્કેલ બની જશે.

૧૨૮. અમારો એવો પણ અભિપ્રાય છે કે મુકદ્દમાબાજોમાં પ્રથમદર્શી ક્ષુદ્રકતા અને અપ્રમાણિકતા એ એક એવું પાસું છે જેને પક્ષકારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવાની મૂલવણી પર નક્કી કરવા માટે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ સમાન રીતે, જો વધુ નહીં તો, સક્ષમ છે. અમે એમ એટલા માટે કહીએ છીએ કારણ કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પાસે સંદર્ભ અદાલત કરતાં તમામ સંબંધિત પુરાવા અને દલીલોમાંથી ઘણી વધુ વિગતવાર પસાર થવાનો

લાભ છે. જો સંદર્ભ અદાલત ન્યૂનતમ દલીલોના આધારે મુકદ્દમાબાજીમાં શુદ્ધકતા જોઈ શકતી હોય, તો વિસ્તૃત દલીલો અને પુરાવા સામગ્રીના લાભ સાથે, લવાદ ટ્રીબ્યુનલ સંભવતઃ પ્રથમ કેટલીક સુનાવણીઓમાં જ સમાન નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકશે નહીં તેવી શંકા કરવી ખોટી ગણાશે.”

(ભારપૂર્વક ઉમેરેલ)

૭૩. કોક્સ એન્ડ કિંગ્સ લિમિટેડ વિ. સેપ ઇન્ડિયા પ્રાઇવેટ લિમિટેડ અને અન્ય, (૨૦૨૪) ૪ એસ.સી.સી. ૧ ના કેસમાં આ કોર્ટના તાજેતરના બંધારણીય બેન્ચના ચુકાદાએ લવાદની કાર્યવાહીમાં બિન-હસ્તાક્ષરકર્તાને પક્ષકાર તરીકે જોડવાના પ્રશ્ન અને સંદર્ભ તબક્કે તપાસના અનુરૂપ વ્યાપ અંગે વિશેષરૂપે વિચારણા કરી હતી. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૬ એ એક સમાવિષ્ટ જોગવાઈ છે જે લવાદ ટ્રીબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રને સ્પર્શતા તમામ પ્રારંભિક મુદ્દાઓને સમાવે છે અને લવાદ કરારના પક્ષકારો નક્કી કરવાનો મુદ્દો લવાદ ટ્રીબ્યુનલની અધિકારક્ષેત્રની સક્ષમતાના મૂળ સુધી જાય છે.

૭૪. સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવેલ છે:

“૧૬૩. આનિટ્રેશન એક્ટની કલમ ૧૬ ભારતીય લવાદ કાયદામાં સક્ષમતા-સક્ષમતાના સિદ્ધાંતને સ્થાપિત કરે છે. આ જોગવાઈ લવાદ ટ્રીબ્યુનલને તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર હુકમ કરવાની સત્તા આપે છે, જેમાં લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અથવા માન્યતા સંબંધિત કોઈપણ વાંધાઓ પરના કોઈપણ હુકમનો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૧૬ એ એક સમાવિષ્ટ જોગવાઈ છે જે લવાદ ટ્રીબ્યુનલના અધિકારક્ષેત્રને સ્પર્શતા તમામ પ્રારંભિક મુદ્દાઓને સમાવે છે. [ઉત્તરાખંડ પૂર્વ સૈનિક કલ્યાણ નિગમ લિમિટેડ વિ. નોર્ધન કોલ ફીલ્ડ લિમિટેડ, (૨૦૨૦) ૨ એસ.સી.સી. ૪૫૫ : (૨૦૨૦) ૧ એસ.સી.સી. (સિવ) ૫૭૦] સક્ષમતા-સક્ષમતાના સિદ્ધાંતનો હેતુ પ્રારંભિક તબક્કે ન્યાયિક હસ્તક્ષેપને ન્યૂનતમ કરવાનો છે. લવાદ કરારના પક્ષકારો નક્કી કરવાનો મુદ્દો લવાદ ટ્રીબ્યુનલની અધિકારક્ષેત્રની સક્ષમતાના મૂળ સુધી જાય છે.

XXX

XXX

XXX

૭૬. ઉપરોક્ત ચર્ચામાંથી ઉદ્ભવતી કાયદાની સ્થિતિ નીચે મુજબ સંક્ષિપ્ત કરી શકાય છે:

૭૬.૧ એસ.બી.પી. એન્ડ કંપની (ઉપર મુજબ) એ સંદર્ભ અદાલતોને ઘણા પ્રારંભિક મુદ્દાઓ નક્કી કરવાની સત્તા આપીને કલમ ૧૧ હેઠળ કોર્ટની સત્તાના વ્યાપને વિસ્તૃત કર્યો હતો. બોધારા પોલીફેબ (ઉપર મુજબ) એ કલમ ૧૧ હેઠળની અરજીમાં

વિચારણા માટે ઉદ્ભવી શકે તેવા પ્રારંભિક મુદ્દાઓની ત્રણ શ્રેણીઓની ઓળખ કરવા સુધી આગળ વધ્યું હતું. આ પૈકી, પ્રથમ શ્રેણીમાં જેને સંદર્ભ અદાલત દ્વારા ફરજિયાતપણે નક્કી કરવાની હતી, તેમાં શું લવાદ કરાર હતો અને શું સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળ અરજી કરનાર પક્ષકાર આવા કરારનો પક્ષકાર છે તે પ્રશ્નનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭૬.૨ સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ માં ૨૦૧૫ ના સુધારા દ્વારા કલમ ૧૧(૬-એ) નો ઉમેરો એવી જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૧૧ હેઠળ અદાલતો તેમની તપાસ લવાદ કરારના 'અસ્તિત્વ' પૂરતી મર્યાદિત રાખશે. તેણે તેના નોન-ઓબસ્ટેન્ટ કલોઝ (વિશેષ જોગવાઈ હોવા છતાં) ના આધારે એસ.બી.પી. એન્ડ કંપની (ઉપર મુજબ) અને બોધારા પોલીફેબ (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણયોને કાયદાકીય રીતે રદબાતલ કર્યા.

૭૬.૩ ડ્યુરો ફેલ્યુએરા (ઉપર મુજબ) એ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કલમ ૧૧(૬-એ) દ્વારા લાવવામાં આવેલા ફેરફારની અસર સ્પષ્ટ કરી અને જણાવ્યું કે અદાલતોએ માત્ર એ જોવાની જરૂર છે કે શું લવાદ કરાર અસ્તિત્વમાં છે – તેનાથી વધુ કંઈ નહીં, તેનાથી ઓછું કંઈ નહીં.

૭૬.૪ વિધા દ્રોલીયા (ઉપર મુજબ) એ અનુક્રમે કલમ ૮ અને ૧૧

બંને હેઠળ લવાદ કરારના અસ્તિત્વ અને માન્યતાની તપાસમાં પ્રથમદર્શી કસોટીને સમર્થન આપ્યું હતું. જો કે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે ચર્ચાસ્પદ અને વિવાદિત હકીકતો અને સારા વ્યાજબી દલીલપાત્ર કેસ વગેરેના કેસોમાં અદાલત પક્ષકારોને લવાદ સમક્ષ મોકલી શકે છે કારણ કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પાસે અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન સહિતના વિવાદો નક્કી કરવાની સત્તા છે. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે બહુ-પક્ષીય લવાદમાં જૂથ-કંપની સિદ્ધાંત વગેરે હેઠળ અમુક પક્ષકારો કોઈ ચોક્કસ લવાદથી બંધાયેલા છે કે કેમ તે અંગેના અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાઓ હકીકતના જટિલ પ્રશ્નો ઉભા કરે છે જે ટ્રીબ્યુનલ દ્વારા નક્કી કરવા માટે છોડી દેવા શ્રેષ્ઠ છે.

૭૬.૫ ઈન રી: ઇન્ટરપ્લે (ઉપર મુજબ) માં વિધા દ્રોલીયા (ઉપર

મુજબ) માં અપનાવવામાં આવેલી સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવામાં આવી હતી અને જણાવવામાં આવ્યું હતું કે સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૭ હેઠળ કલમ ૧૧(૬) હેઠળ તપાસનો વ્યાપ 'લવાદ કરારના અસ્તિત્વ' પૂરતો સીમિત હોવો જોઈએ અને 'લવાદ કરારની માન્યતા' ઔપચારિક માન્યતાની જરૂરિયાત સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ જેમ કે કરાર લેખિતમાં હોવાની જરૂરિયાત. તેથી, પુરાવાના આધારે અસ્તિત્વ અને માન્યતા

સંબંધિત મૂળભૂત વાંધાઓ લવાદ ટ્રીબ્યુનલ પર છોડી દેવા જોઈએ કારણ કે તે તેના પોતાના અધિકારક્ષેત્ર પર 'હુકમ' કરી શકે છે.

૭૬.૬ કિશ સ્પિનિંગ (ઉપર મુજબ) એ ચેતવણી આપી હતી કે કલમ

૧૧ ના તબક્કે લવાદ ટ્રીબ્યુનલના ક્ષેત્રમાં પ્રવેશતી અદાલતો જો કલમ ૧૧ ની અરજી ફગાવી દેવામાં આવે તો દાવેદારને ઉપાયવિહીન છોડી દેવાનું જોખમ વહોરે છે. વધુમાં, એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૧ ના તબક્કે અદાલતો દ્વારા વિગતવાર તપાસ કલમ ૧૧ ની અરજીના ઝડપી નિકાલ અને તે તબક્કે દલીલોના સરળીકરણના ઉદ્દેશ્ય માટે પ્રતિકૂળ રહેશે.”

૧૦. બાબતની આવી પરિસ્થિતિમાં, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે શ્રી સોનીની રજૂઆત કે કલમ ૧૧ હેઠળની હાલની અરજી માત્ર લિમિટેશનના કારણોસર ફગાવી દેવાને પાત્ર છે, તે એક એવો મુદ્દો છે જે ટ્રીબ્યુનલ સમક્ષ ઉકેલવાને પાત્ર છે. મારો પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય છે કે કરારમાં એક માન્ય લવાદ કલમ (પેપર-બુકના પાના નં. ૧૩૦ પર કલમ નં. ૮) સમાવિષ્ટ છે, જે પેપર-બુકના પાના નં. ૧૦૭ થી ૧૨૩ પર તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના નોંધાયેલ વેચાણ કરારનો એક ભાગ છે. એ બાબત પણ રેકૉર્ડ પર છે કે સામાવાળાએ પોતે આ જ કલમનો અમલ કરીને

અમુક લવાઈનું નામ પ્રસ્તાવિત કર્યું હતું, જેમના નિમણૂક સાથે હાલના અરજદાર અસંમત થયા હતા.

૧૧. બાબતની આવી પરિસ્થિતિમાં, અને પ્રસ્તાવિત દાવાઓ લિમિટેશનથી બાધિત છે કે કેમ તે મુદ્દા પર તારીખ ૦૮.૦૪.૨૦૧૧ ના નોંધાયેલ વેચાણ કરાર અને પક્ષકારો વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહાર વગેરેના અર્થઘટન પર ન્યાયનિર્ણયની જરૂર પડશે તે બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને, મારો એવો અભિપ્રાય છે કે ઉપરોક્ત બાબત સદર એક્ટ, ૧૯૯૬ ની કલમ ૧૧ હેઠળના મારા મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રની અંદર એક અસ્વીકાર્ય કવાયત છે. **અજય મધુસૂદન પટેલ** (ઉપર મુજબ) અને તેમાં આધાર રાખવામાં આવેલા વિવિધ નિર્ણયોને અનુસરીને, સદર ન્યાયનિર્ણયની કવાયત, જો તે રીતે ઘડવામાં આવે તો પ્રારંભિક મુદ્દા તરીકે પણ, ટ્રીબ્યુનલના વિશિષ્ટ ક્ષેત્ર હેઠળ આવે છે.

૧૨. હું જે ઉપરોક્ત તારણો પર પહોંચ્યો છું તેને ધ્યાનમાં રાખીને, હાલની આનિટ્રેશન પિટિશન મંજૂર કરવાને પાત્ર છે અને આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

હુકમ

(૧) પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવે છે.

- (૨) ગુજરાત હાઈકોર્ટના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી આશુતોષ જે. શાસ્ત્રી, જેમનું સરનામું: ૧૮, ત્રિમૂર્તિ સોસાયટી, વસુંધરા સોસાયટી સામે, નવકાર સ્કૂલ પાછળ, ગુલબાઈ ટેકરા, એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫ છે અને સંપર્ક નંબર - ૯૮૨૫૦૪૭૦૭૮ અને ૭૦૬૯૦૭૪૮૨૦ તથા ઇમેઇલ આઇડી: justiceashutoshshastri@gmail.com છે, તેમને આબિટ્રેશન સેન્ટર (ડોમેસ્ટિક એન્ડ ઇન્ટરનેશનલ), હાઈકોર્ટ ઓફ ગુજરાત રૂલ્સ, ૨૦૨૧ અનુસાર પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદોનું નિરાકરણ લાવવા માટે એકમાત્ર લવાદ તરીકે આથી નિયુક્ત કરવામાં આવે છે. બંને પક્ષકારો પણ સદર નિયમો દ્વારા સંચાલિત થશે.
- (૩) રજિસ્ટ્રીએ સ્પીડ પોસ્ટ દ્વારા એકમાત્ર લવાદને તાત્કાલિક આ હુકમની જાણ કરવી.
- (૪) પેનિંગ અરજી/ઓ, જો કોઈ હોય તો, દફતરે કરવામાં આવે છે.

(ડી.એન.રે, ન્યાયમૂર્તિ)

This is an AI-Assisted Translation.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====